

ВАСИЛЬ НИКИТИН.

З ОСТАННІХ ДНІВ ЖИТТЯ М. Л. КРОПИВНИЦЬКОГО.

Марка Лукича Кропивницького я знав ще з 1887 року, як він був у Москві зі своєю трупкою в театрі „Парадіз“ на Великій Никитській вулиці, а я тоді ще був студентом московського університету і дуже любив вистави першої славетної української трупи, а потім, здається влітку 1888 року, я був на Херсонщині і в слободі Новоукраїнці познайомився з Марком Лукичем на одній виставі, котру він там давав в місцевому театрі. Потім мені пощастило зовсім переїхати на Херсонщину в м. Єлисавет на службу, і тут уже я часто бачився з Марком Лукичем, а у 1910 році, перед своєю смертю він приїздив сюди на Шевченківське свято і великий концерт, де він і брав участь, як декламатор. З приводу цього я листувався з ним, тай узагалі завсюди цікавився його життям, і у мене й досі є чотири його листи, писані в останні дні його життя, які я хочу оголосити, маючи на увазі їх громадську вартість і загальний інтерес.

I. З новим роком! Високоповажний добродію Василь Олександровичу! Пробачте мені, на Божу ласку, що я зволюкся відповісти на Ваше вітання, я не був в хуторі—вештався по де-куди.

А як там проживають та як пробувають наші земляки, наприклад Афанасій Іванович¹⁾ і інчі? Чи держуться ще купки? Ой треба уміцнитися у спілці, бо, либонь, встає хмара і буде великий грім!...

Як що кортить Вам знать, що я поробляю в хуторі, то я Вам скажу. На Різдво та на продовжені свят до Водохреща улаштував я в хуторі за для слобідської дітвори та хуторської аж три вистави. До мене приїхали діти—син та мала дочка (старша в Петербурзі кінча Импер. др. школу) і я з них та крестьянських дітей організував трупу і виставив „козу-дерезу“ і двічі „Івасика-телесика.“ Зауважте, що кр. діти цілком неграмотні, але що то за здібний та свіжопамятний народ: тричі прочитаєш ролю, тричі проспіваш пісеньку і готово, та як тішаться що то балачка та пісня свої рідні!... А публіка була теж діти і скількись матірок!...

На першій виставі було 127 душ, на другій перевалило за 200 а на третій менше сотні, бо була заверюха. Починали спектакль у 3 години, а кінчали в 5-й. Грали під аккомпанімент фіс-гармонії; аккомпанірувала сусідська-гувернантка—Московка, котра дуже тишилась виконанням: хоть нічево не понимаю, а харашо!...“

Оце тільки місяць назад відкрили у нас у Сподобівці (2 верстви від мого хутора) школу і вся моя трупа піде в школу.

Бачте, скільки я Вам набалакав! (не даром існує повірре, що тільки зачепи старого, то й не відчеписся від нього скільки набалака!...).

Просю вітати всіх моїх добрих землячків.

З широчю пошаною зістаюсь Марко Кропивницький. Х. Затишок 7 січня 1910 року.

II. Х. Затишок 30 січня 1910 р.

Вельмишановний Василь Олександровичу! Я в тяжкім смутку й задумі, бо оце 24 січня поховав старшу дочку, Марусю, що була замужом за Лініцьким; залишила шестірко діток від 14 років і до 3-х. Померла від гострого запалу легких—в девять день згоріла. Це бувша колись паці-

¹⁾ Лікар в Єлисаветі А. І. Михалевич. Додержуюсь правопису оригінала (В. Н.).

єнтка Ахванасія Івановича. Але що подіємо, треба бадьоритись; тепер така доба настала що й пожуритись добре ніколи: журба з журбою чергується, мов в калейдоскопі; куди не споглянь лихо на лихові іде, лихом поганяє!... Доки жив Бог, хай живе й душа!... І того ради, я оце зараз і скористаюсь дозволом Вашим листуватись з Вами не офіційно лише та ще й супліку вимовляю.

Певно Ви читали, що тепер розповсюджуються в Россеї (sic) народні трупні, при задопомозі сільської інтеллегенції: докторів, хвершалів, вчителів, вчительок і т. і. і що в виконанні беруть участь мужички—це дуже знаменательно. Ото ж і я хотів би робить це в сусідніх селах, тільки, звичайно на наській мові. Майте на увазі, що хоч я колись год з вісім і був чиновником, але за 39 років все те: до кого в цім случаї обернутись, щоб здобути дозвіл, як його здобути і в якій формі висловить той клопіт—з голови вивітрилось і я в цім ділі цілковий профан. Ті спектаклі, що я ставляю себе—безплатні, а ці, про котрі зараз дбаю, мусять оплачуватись, звичайно, малою ціною; на дурницю діло не піде: у того чобіт нема, у того свитини—та й взагалі дурничку тепер вже хава з'їла. Як що зможу викональця дядька оплатити 5—6 карбованцями на місяць, то більш і не треба; треба щось і на переїзд і на харч. Спектаклі хотів би ставить пізньої осені та зімою. А ну як Ви на це діло подивитесь? Виготовив би на перший сезон три чотири твори: „Зайдиголова“, „Дві сем'ї“, „Глитая“. З моїми писаннями щось мені не хвортунить: „Розгардіяш“, та „Скрутну добу“ заборонено, „старі сучкі і молоді паростки“ почіркано....

Приїду у піст до старого коша; напишіть коли маєте в порядку вать те свято?

Засилаю широкий привіт Вашій дружині. Що московка—байдуже, аби щира душа. Щиро поважуючий Вас Марко Кропивницький.

ІІІ. Вельмишановний Василь Олександровичу! Я тепер як кажуть „кавалер на розхват“—всюду кличуть: з 17-го по 25 февраля в Саратові; 13—14 Марця у Кийові, у „Просвіті“; до Вас приїду 20—21 березілля; а тут ще й Петербург в Український клуб кличуть, оце свіжо одібрав телеграму від Славинського!... І Харьківці хочуть, як я чув, закликати, але зволікаються, певно думають: він же свій ще й не подалеку живе, гукнемо і прибіжить: так було позаторік, аж сім раз бігав!... Спасибі Вам за пораду, я нею скористаюсь. Бувайте здорові. Щиро шануючий Вас М. Кропивницький. Х. Затишок 5 лютого 1910 р.

ІV. Високоповажний Василь Олександровичу! Оце тільки в ранці вернувся я із Саратова, де замість шістьох зограв сім спектаклів: останній спектакль, що був 25-го ми чествували пам'ять Т. Григоровича, 49 роковини: Назаром Стодолей і дівертисментом. Народу було так бабагато, що аж душно зробилось у театрі. Чи буде що в Кієві чи ні—не знаю, бо після того як запитала мене С. Ф. Русова і я згодився, не маю звідти ніякої звістки; сьогодні оце маю запитати їх. Звичайно, що я приїду до Вас з Кієва, але яким поїздом приїду цього не обміркую, Пожалуста не зустрічайте мене, ненавидю я навіть і натякання на помпу, приїду і кінець. Втомився я за двоє суток по чавунці з пересадками. Читатиму те що дозволять: чи „думи“, чи „Чернець“, чи „Холодний Яр“, все це читано багаго разів скрізь—від Петербурга до Харькова. З широю пошаною М. Кропивницький. Х. Затишок. 18 февраля 1910 р.

Після цього листа М. Кропивницький був у Єлисаветі 16 березня і виступав на великім концерті, присвяченім пам'яті Т. Г. Шевченка, а потім поїхав в Одесу і по дорозі заїхав у Голгу, а коли вертався відтіля, то в дорозі й помер, а нам—елисаветському Українцям прийшлося вже знов побачити тільки його мертве тіло на станції, де тоді й улаштовано урочисту зустріч із панахидою, а котрого саме дня це було, я вже не пам'ятаю.